

hans söner, David och, troligen för Beatrices och kärlekens skuld, äfven Rachel blifvit benådade. Med ett sådant ämne och en sådan tro, som innebär öfvertygelsen om straff och belöning i en eller annan form i ett lif efter detta, kunde nu ett snille som Dante's skapa en allegori, hvilken icke blott är en sak för förståndet, utan äfven för fantasin och känslan.

10 Är dikten till plan och innehåll ensam i sitt slag, så är den till formen icke mindre egendomlig, emedan den af kritiken icke kunnat föras till något af de bekanta skaldeslagen. Den kan icke kallas ett epos, icke ett drama, icke ett lyriskt stycke. Dante säger sjelf, att den är en Comedia, emedan den börjar med afgrunden och slutar med paradiset, börjar med bekymmer och slutar med glädje. Det är tvifvel underkastadt, om han sjelf eller efterverlden gifvit denna samma binamnet *divina*, »gudomlig.»

20 Denna korta framställning torde kunna gifva läsaren någon föreställning om Dante's underbara arbete, som utgjort ett föremål för de djupare tänkandes och kännandes i alla efterföljande tider njutning och begrundande, och som nu erbjudes den Svenska läsande allmänheten. Men då isynnerhet i skön konst exempel äro vida lärorikare, än hvarje beskrifning, så vilja vi här låna en ordagrann öfversättning ur

Italienska Studier af Carl Vilh. Böttiger. Upsala 1853.

30 Denna serdeles lärorika och intagande skrift innehåller: en afhandling »Om den Italienska kulturens förhållande till den Romerska,» en annan »Om den äldsta Italienska poesin,» samt öfversättningar af Comedia Divina, de sex första sångerna, och af Tasso's Gerasusalemme liberata, de tre första sångerna. Emedan Förf:s närmaste afsigt med dessa öfversättningars utgifvande varit, att lemna dem, som vilja läsa originalen, en handledning, har deras ordagranna trohet för honom varit hufvudsak. Detta är likväl mindre fallet med öfversättningen af

40 Tasso, som har originalets vers och rim, medan den af Comedia Divina är på orimmad vers och derföre kunnat nästan ord för ord följa originalet. Att likväl härigenom formens skönhet måste gå förlorad, säger sig sjelf.

I första och andra sångerna beskrivas Dante's och Virgiliis möte, deras ömsesidiga förklaringar och den korta vandrigen till afgrundens port, som i tredje sångens början presenterar sig sjelf. Vi välja denna tredje sång, bifogande i största sammanhang några få af Böttigers förklaringar till densamma. Emedan det likväl torde intressera mängen läsare att höra originalet ljud, afskrifva vi här sångens början på Italienska efter Hr Böttigers redaktion¹.

J. V. S.

21 TYSKLANDS HISTORIESKRIFVARE OCH HISTORISK LÄSNING I FINLAND.

Litteraturblad n:o 7, juli 1855

50 Det torde få anses afgjort, att historie läses ganska litet af den bildade klassen i Finland. Sällan, högst sällan ser man på en privat bokhylla

¹ För versens uppläsning och uttalet är det väsentliga: Likasom i Latinsk vers uteslutes, då tvenne vokaler sammanstöta, den ena, så att man t. ex. i 4:e versen läser *mi' alto fattore*, i den 8:e *etern' ed i' eterno* o. s. v. *Giustizia, lasciate* äro trestafviga, *convien, luogo* tvåstafviga, *sia* enstafvigt.

några historiska arbeten. Och redan ett fjerdedels sekel är förflutet, sedan lånebibliotekerna i landets städer försvunno till ännu icke ersatt förlust för allmänna bildningen, emedan åtminstone de bättre bland dessa voro försedda med den historiska litteratur, som på Svenska var tillgänglig. Detta var väl icke så mycket, men dock icke heller alltför otillfredsställande med hänseende till allmänna medborgerliga bildningen. Man hade i allmän historie: Bredow, Angelini, den senare, »Fruntimmers Handboken,» i de flesta bildade familjer, Hallam »Medeltidens historia» och Eichhorn »Nittonde Århundredets krönika;» man läste Herders »Idéer» och Dippold's »Historiska Föreläsningar;» i specialhistoria: Goldsmith »Greklands Historia,» »Rom's Historia» af Anquetil, om vi icke missminna oss, Gibbon »Romerska rikets aftagande och fall,» en rik Memoirelitteratur för den Napoleon'ska tiden, de Pradt's skrifter m. m. Att dessa och dylika arbeten flitigt lästes kan Ref. af egen erfarenhet betyga, emedan han för några och trettie år tillbaka ur de anförda gjorde sina första historiska studier och väl minnes, huru i den småstad, hvars Lånebibliotek med dem försåg honom, de flesta ständigt voro utlånade. Hårtill kom ännu ett icke ringa antal utförliga lefvernesbeskrifningar öfver historiska personligheter, special krigshistorier o. s. v., som allt flitigt begagnades.

Kanske misstaga vi oss; men vår erfarenhet från en senare tid talar icke om någon tillväxt, utan hellre om ett betydligt aftagande i historisk läsning och tillfälle dertill. Det blefve oss svårt att uppgifva några andra nuförtiden allmänare i landet spridda historiska arbeten, än Becker's »Verldshistoria» och Fryxell's »Berättelser ur Svenska Historien;» hvilka arbeten dock i deras helhet torde finnas hos jemförelsevis få familjer. Obestriddligen öfverträffar Becker's arbete föregångaren, Fruntimmers handboken, och Svenska historieskrifningen har före Geyer, Strinholm och Fryxell haft jemförelsevis litet att erbjuda. Men i förhållande till den rikedom, den moderna historiska litteraturen företer, är sagde läsning verkligen en spis, ehuru sund och närande, endast för den fattiga. Och huru mången s.k. bildad räknar icke vårt land, för hvilken äfven ifrågavarande författare äro obekanta storheter! Hvad åter utöfver deras arbeten skulle i landet köpas och läsas, det äro vi sannerligen icke i stånd att uppgifva.

Att de historiska studierna äfven af de egentligen litterärt bildade bedrifvas dåligt, det bevisar sig icke blott af sägnerna och videtur i examina vid universitetet, utan äfven af den ringa kärlek för historisk läsning universitetskursen qvarlemnar. Nära nog allmänt är man äfven af den öfvertygelse, att redan skolläsningen i historie är på dålig fot. Läroböckerna sakna visst icke massor af namn och årtal; men om de innehålla några frön till verkligt historiskt vetande, derom äro meningarne bra delade. Man anser allmänt nog, att kursen borde börja med biografiska skildringar. Vår tanke är, att derefter ett helt kompendium genomås, för att bibringa lärjungen en schematisk öfversigt af verldshistorien, hvarefter ett utförligare universalhistoriskt arbete kunde läsas med afseende på rätt förstånd och uppfattning åtminstone likamycket som på missvetandet. Ty med en rätt handledning till uppgörande af synkronistiska tabeller kan lärjungen under fjerdedelen af den nu brukliga årtalsexercisen i minnet fästa det nödvändiga, medan han på köpet kunde vinna någon insigt i förhållandet mellan orsak och verkningar i historien, någon medkänsla för det godas seger och förakt för det låga äfven under hvarjehande förgyllning, samt i följd härmed någon håg att tränga djupare i uppfattningen af menniskoandens lif och väsende – fördelar af historiens läsning, om hvilkas

förvärfvande vid den nu sedvanliga undervisningen aldrig torde blifva fråga.

Att söka väcka någon lifligare håg för historiens läsning i Finland är dock i flera hänseenden att på sätt och vis arbeta mot naturens ordning. Kärlek för historien finnes blott hos nationer, bland hvilka utmärkta historieskrifvare uppstått, och dessa uppträda åter endast hos nationer, hvilka ega en utmärktare egen historie. Det ena vilkoret saknas nu här med det andra. Alltså är det blott till en viss grad, alltid vida nedom den, hvilken de verldshistoriska folken i detta hänseende intaga, som det kan blifva fråga om historiska studier och kärlek för historisk läsning hos ett folk, sådant som det Finska.

Man kunde väl tycka, att om också en i historien förfaren man icke har någon fäderneslandets historie att tala om, han likaväl kunde teckna de verldshistoriska folkens bedrifter och öden, som en lingvist, han må tillhöra en i historiskt hänseende huru obetydlig nation som helst, kan skrifva ett fremmande språks grammatik. Men så förhåller det sig icke. Historieskrifningen räknas icke af ett blott infall till nationallitteraturen. För densamma fordras något mera än insigter och skarpsinnighet. Historieskrifvaren bör om icke hafva deltagit i, åtminstone hafva varit vittne till politiska sträfvanden af någon högre historisk betydelse, bör omgifvas af ett folklif, som af de verldshistoriska tilldragelserna uppröres och i litteraturen, i allmänna tänkesättet, i sociala inrättningar återspeglar dem, för ett sådant folk råder, lifvas till en inspiration liknande skaldens. Ty ehuru noga taget inga tilldragelser af historisk betydenhet för ett sådant folk kunna vara likgiltiga, är det historieskrifvaren omöjligt att kunna behandla äfven de mest aflägsna fremmande nationers öden, hvilka jemförelsevis hafva ringa beröring med hans eget lands, om han icke genom de erfarenheter och känslor, lifvet i fäderneslandet hos honom väckt, vunnit förmåga att försätta sig i liknande förhållanden hos den nation, hvars häfder han företager sig att skildra. Och huru kan man väl hos honom vänta en sann historieskrifvares upphöjda tänkesätt angående nationliga förhållanden, om hans nation icke genom vetenskap, litteratur, handel och industri står i en lifligare beröring med den öfriga verlden. Men det synes också afgjort nog, att de verkliga konstverken i historieskrifning hufvudsakligen äro de, i hvilka en begåfvad fosterlandsälskande man tecknar sitt eget folks forntid. Endast sin egen nations anda kan han nog djupt fatta och förstå, för att sannt tyda orsaker och verkningar i dess förgångna lif, endast för dess forntid och framtid kan han hysa den innerliga kärlek, som af intet arbete, ingen forskningsmöda förtröttas, och som gör honom sanningen i minsta detalj dyrbar, emedan den afmålar en älskad bild och tjenar till detta folks upplysande och förädlande, endast dess bragder, dess fortskridande, dess triumfer och lidanden kunna hos honom föda och nära den inspiration, hvarförotan han väl kan vara samlare eller krönikeskrifvare, men icke konstnär.

Och om således främst fäderneslandets historia visat sig vara föremål för den fulländade historieskrifningen, så är äfven häraf klart, att historieskrifvaren måste tillhöra ett för mensklighetens utveckling i högre grad verksamt, hvad man kallar ett verldshistoriskt folk. Sjelfva språket slutligen, på hvilket han skrifer, måste vara genom en högre kultur utbildadt, för att kunna låna sig till en konstnärlig skildring af de vexlande epokerna i nationernas lif. Äfven en stil, ren, ädel och upphöjd, kan historieskrifvaren icke bilda sig, om icke hans land redan eger en utmärkt litteratur, genom förtrolighet med hvilken hans tanke blir i stånd att fritt röra sig i språket.

Det kan icke vara läsaren oväntadt, om vi af det anförda draga den slutsats, att hvad som blifvit sagdt om historieskrifvaren har sin tillämpning äfven på hans allmähhet, att alltså intresset för historisk läsning icke i lika grad kan finnas hos ett ringa, från verldsstridernas bana utestängdt folk, som hos ett världshistoriskt. Detta gäller visserligen äfven om all bildning öfverhufvud, och endast den djupaste okunnighet kan våga framkomma med så enfaldiga påståenden som t. ex. det, att Finska folket i intellektuel och sedlig bildning kan mäta sig med Europa's öfriga bildade nationer. Men der finnes dock en åtskilnad i anfördt hänseende mellan skilda grenar af menskligt vetande likasom visserligen äfven mellan skilda sferer för det sedliga lifvet. Språkvetenskapen till dess formela del, naturvetenskaperna och isynnerhet matematiken kunna med framgång idkas hos hvarje folk, ehuru de förstnämnda och såväl matematiken som naturvetenskaperna i deras tillämpning på konst och industri naturligtvis måste blomstra mera hos större och mächtigare nationer, hvilka ega rikare hjälpmedel och kraftigare lockelser för vetenskaplig verksamhet öfverhufvud. Men de så kallade spekulativa vetenskaperna, filosofi med dess brancher, naturrätt, statsrätt, politik, språkvetenskapen i dess högre stadier, teologin, juridiken, och i allmänhet nationallitteraturen äro för sin framgång helt och hållet beroende af hvarje folks inre och yttre nationela lif. Man säger med rätta, att hvarje utmärkt författare är ett barn af sin tid, d. ä. att han uttalar, hvad som mer eller mindre medvetet rör sig i hans samtids andliga lif. Men detta gäller de grenar af vetenskapen och litteraturen, som sysselsätta sig med det andliga lifvet, dem, som hafva menniskoandens lagar och verksamhet till föremål, föga dem, som sysselsätta sig med naturlagarne och den materiela verdens företeelser. En upptäckt i naturvetenskaperna, en ny uppfinning kan vara förberedd af vetenskapens föregående ståndpunkt, men den kan också vara mer eller mindre tillfällig och åtminstone utan sammanhang med den nations allmänna medvetande, inom hvars krets den framträder. Helt annat är förhållandet med nya åsichter ifråga om statsinrättningen, kyrkans läror, lagstiftningen, familjelifvet, eller med ett nytt uttryck för människans och mensklighetens bestämmelse, en ny ädlare uppfattning af människans naturliga känslor, begär och passioner samt af pligt och sed. I allt detta uttalas en öfvertygelse om, hvad som anden tillhör, och denna öfvertygelse måste, för att vara sann, uppbäras af samtidens allmänna medvetande, närmast af medvetandet hos det folk, i hvars litteratur densamma framträder och söker göra sig gällande. Det är derföre all den litteratur, som har andens verld till föremål, företrädesvis bör kallas nationallitteratur, och det är på den man synnerligen kan tillämpa det ofvan sagda, att hvarje utmärkt författare är ett barn af sin tid. Och denna sats innehåller omvändt, att sådana författare träffas endast bland nationer, hvilka representera samtiden och dess högsta medvetande.

Det är dock, såsom skulle försynen lemnat de små nationerna till tröst i den tjenande, viljelösa ställning, de i världshistorien intaga, sångens ädla konst i jernbredd med de världshistoriska folken, likväl endast inom vissa gränser. Den episka sången och balladen tillhör alla nationers barndom, och äfven sedan denna folksång tystnat, ser man hos de små nationerna lyriska skalder uppstå, hvilkas sånger intaga sin plats bredvid det förnämsta, som hos de stora folken diktats. Men den dramatiska dikten synes i sin fulländning vara de senare förbehållen. Såsom historien skildrande handlingens verld och de krafter, hvilka i den äro verksamma, har den haft sina representanter endast hos de folk,

som i handlingens verld intagit ett utmärktare rum.

Intresset för historisk läsning, för vetande om de händelser, som varit, förutsätter intresse för de händelser, som äro, kärleken för forntiden, kärlek för det närvarande. Kärlek och intresse för det närvarande åter lefver naturligtvis starkast hos dem, som i dess vexlingar deltaga. Blotta åskådarens intresse är lika ljumt, som hans förmåga att begripa händelserna i följd häraf är slö. Hvarje tänkande 10
människa i vårt land måste derföre med en känsla mellan medömkan och harm hafva sett våra publicister prisa nationens lycka, att i sin vrå lefva undangömd för verldshändelserna. Lika feg, som denna predikan är, vore äfven ett maktlöst knotande öfver de öden, försynen pålagt. För en ringa nation höfves manlig resignation, men också ett ständigt vaket, för framtidens skickelser och ett verksamare lif beredt sinnelag. Historiens läsning tjenar att lifva och underhålla båda.

Vi skulle tro, att denna väckelse och näring mer än tillbörligt saknats. En orsak dertill har funnits äfven i arten af den litterära bildningen öfverhufvud i vårt land. Nästan uteslutande grundad på Tysklands litteratur har den icke lemnat uppmuntran nog till historiska 20
studier. Ty Tyska litteraturen är jmförelsevis icke rik på utmärktare historiska arbeten. Och hvad man här af desamma känt och läsit, har utgjorts af universalhistorier, hvilka i och för sig äro föga lifvande. Så är Beckers Verldshistoria isynnerhet genom de Svenska öfversättning- arne temligen allmänt känd. En tid lästes Rotteck mycket nog, och en och annan torde äfven tagit kunskap om Schlossers tungt rustade Allmänna Historia, kanske också någon om Joh. v. Müllers tjugufyra böcker. Men bekantskapen med specialhistorier af Tyskt ursprung torde hafva inskränkt sig till Schlosser's »Adertonde Århundredets historia» och Raumer's »Hohenstaufernas historia.» Om på senare tid 30
Ranke's arbeten blifvit vid universitetet allmännare studerade, är oss obekant; vi hafva dock anledning förmoda, att bekantskapen med dem icke är serdeles allmän. Och likväl är Ranke nästan den enda historiker i Tyskland, som har erkännandet att vara icke blott vetenskapsman, utan äfven konstnär.

Saint René Taillandier, den berömda kritikern, yttrar sig i en uti Revue des deux Mondes införd recension öfver Ranke's arbeten med tillämpning af Lessing's ord: »Tyskarne begära en nationalteater, och Tyskarne äro icke en nation,» om historieskrifningen i Tyskland på följande sätt:

40 »Tyskland önskar sig en historieskrifvare, för att skildra sina folks offentliga lif, och hvad som förnämligast brister detsamma är medvetandet af ett offentligt lif. Dess föfattare känna underbart väl bokverlden, men de känna icke den skådeplats, der menskliga intressena och passionerna kämpa med hvarandra. De genomleta arkiverna, granska dokumenterna i sina studerkamrars stillhet, men de hafva aldrig, såsom antikens historieskrifvare, såsom Medeltidens kronister i Italien och Frankrike, deltagit i de händelser, de beskrifva, aldrig känt dessa stora nationalandans rörelser, hvilka äro de sanna Herodoti sånggudinnor. Hvarifrån skall då hos dem denna 50
låga komma, som bör gifva ljus och värma åt de taflor, de måla? Under hela 18:e seklet ändrar historiskrifningen hos dem former och rigtningar, utan att frigöras från de brister, som hämma dess utveckling. Stämpad af tidsomständigheterna lider den af trångbröstad antipatier och löjligen sympatier. De starkaste andar undgå icke detta inflytande än från England, än från Frankrike; och ofta

erbjuda lärda sådana som Meiners, publicister sådana som Schlözer¹ endast eländiga parodier öfver menskligheten. Intet medvetande om folkens fortgående utveckling, ingen aning om olikheten hos stammarna och deras egendomliga nationalanda, intet spår med ett ord af denna upplysande och upplyftande ingifvelse, som för våra blickar återkalla försvunna sekler.»

»Slutligen uppträdde en man, en inspirerad själ, en ädel reformator, sådan som Klopstock och Lessing, som skulle för all tid förvisa 18:e seklets torra, ofruktbara historieskrifning. Tysklands arbetande historici hade saknat sann medkänsla för menskligheten i dess helhet; Herder skulle åt kommande släkten meddela denna upphöjda känsla. Jag vet det väl, Herder tillhör ännu i många hänseenden den tid, hvars koryfé var Voltaire; men man kan dock icke neka, att han gjort en revolution i historieskrifningen. Han är den första nyare tidens författare, som låter människoslägtets lif utveckla sig genom seklerna på den rikt begåfvade jorden inför den allsmäktiges ögon. Nation efter nation vexer upp, försvinner sedan, och endast menskligheten fortgår från sekel till sekel, riktad och förädlad af allas arbete; en i sanning gudomlig planta, utropar författaren till *Ideen zu einer Philosophie der Geschichte der Menschheit*, en underbar planta, som oupphörligt vexer till af alla jordens safter, och hvars frukt icke skall falla af förrän i himmelen!»

»Vi hafva häruti, skulle jag tro, ett anmärkningsvärdt faktum: det första stora historiska arbete, af hvilket Tyska litteraturen kan skryta, författades icke af en historiker ex professo, utan af en filosof och teolog; detta arbete var icke en egentlig historie, utan en historiens filosofi! Tyskland på Herders och Lessings tid kan icke ännu frambringa en verklig historie öfver menskligen intressenas och passionernas strid under en gifven inskränktare period; men Tyskarne tänka, systematisera och höja sig småningom till uppfattning af historien som ett helt. Deras filosofiska och religiösa anda väckes till uppmärksamhet på den massa af olika fakta och föreställningar, som deras lärdom hopsamlat, sammanställer de dunkla taflorna, ordnar dem och arbetar att upptäcka de lagar, som styra mensklighetens seklerna genomgående sträfvanden. Historisk lärdom alltså på ena sidan, på den andra historiens filosofi, se der hvad Leibnitz fädernesland hade frambragt på detta viktiga område, se der dess traditioner och produkten af dess genius vid 19:e århundradets ingång.»

»Ett af de skönaste blad i 19:e seklets litteratur är de historiska vetenskapernas återupplifvande. Hvar och en af de nationer, som gå i spetsen för den intellektuella utvecklingen i Europa, har på detta gemensamma fält utvecklat egenskaper, för densamma utmärkande. Det är känt, hvilken andel Frankrike häruti haft, och huru djuphet och glans äro förenade i dess historiska mästararbeten. Att åberopa namnen Augustin Thierry, Guizot och Mignet² för den politiska historien, Villemain och Cousin för litteraturhistorien, är att påmin-

¹ Båda i Göttingen verksamma vid 18:e seklets slut. Schlözer var i Tyskland berömd nog på sin tid och torde hans åsichter rörande Frankrike och Fransk bildning hafva inverkat på Taillandier's omdöme.

² Om Thierry's arbeten har nyligen varit tal i detta blad. Utom hans arbete öfver tredje ståndet är »Galliernas Historia» hans förnämsta verk. Guizot är förnämligast känd genom »Historie om civilisationen i Europa och i Frankrike» samt »Historie om revolutionen i England,» hvaraf slutet utkom 1854; Mignet genom »Franska Revolutionens historie.»

na om vår tids största historiska skatter. I England hafva Macaulay¹, i andra rummet Mackintosh, Hallam, Alison och, med en plats för sig, den kraftfulla Carlyle i sina arbeten lärt oss uppskatta den styrka utan allt bemödande, det sunda vett och den rättframhet – med ett ord, såsom Novalis sade, den behagliga precision, som utmärker våra grannar på andra sidan kanalen. Hvilken rol har då Tyskland haft? Hvilken har dess uppgift varit? Huru har det deltagit i den allmänna rörelsen? – Det har ådagalagt alldeles samma egenskaper, hvilka såsom vi nyss anfört, utmärkt detsamma sekler igenom.

10 Lärda som de äro, hafva Tyskarne fördubblat sin ihärdighet; serdeles intagna för universalhistorien, hafva de i denna gifvit sin håg för förslagsmeningar ett ännu friare spelrum. Men under det England och Frankrike frambragt arbeten, i hvilka konsten gjort lärdomen odödlig, hafva i Tyskland omätliga bygnadsämnen blifvit sammanförda, utan att ännu någon fullfärdig bygnad der förråder tillvaron af en arkitekt.»

»Jag talar här icke om Herder's omedelbara arftagare, om Johannes von Müller, om Schiller, om Archenholz, icke heller om dem, hvilka såsom Hormayr och Wilken genom den Schweitziska historieskrifvaren² stodo i samband med »Ideen» författare. De utgöra utan tvifvel en grupp af författare, som tänkte något äfven på den historiska konsten; men denna lysande skola saknade ännu fulländning, och dess utveckling afbröts genom den ytterlighet, till hvilken den historiska kritiken fortgick. Ja, må man betrakta, hvad lärdomen och historiens filosofi under detta århundrade bragt i dagen i Tyskland! Hvilket lif! Hvilken djerfhet! Hvilket eröfringståg genom historiens alla tidevarf! Man skulle i sanning tro sig hafva vetenskapens hjelteålder för ögonen. Hvarje dag förtro sig djerfva seglare åt havet, för att upptäcka nya verldar. De mest dunkla problem

20 hafva för dem en förtrollande dragningskraft. Om af ett förgånget folk endast spridda kvarlevor, några brustna stenar, några ord med okänd betydelse återstår, så är det just med detta folk, man sysselsätter sig; och af dessa spridda minnesmärken och språkquarlevor konstruerar man en hel förgången civilisation. Man synes hafva tänkt: »Vi hafva icke haft något politiskt lif, den stora konsten att dramatiskt framställa häfderna är oss förnekad; men vi skola åtminstone hafva en lärd historie, filosofisk och full af nya upptäckter, som ur seklernas natt drager det förflutna i dagen, såsom geologin under den jordskorpa, på hvilken vi röra oss, återfinner en förgången verlds storartade företeelser.» Nå väl! Äfven denna ära, som med rätta skulle tillkommit Tyskarne, hafva de icke förstått att tillägna sig. Ty för att i ett odödligt verk sammanställa dessa den Tyska lärdomens skatter behöfdes det en konstnär. Men ingen sådan har uppträdt. Niebuhr, Creutzer, Jacob Grimm äro utan tvifvel stora namn; men hvarföre har det bland dessa Benediktiner icke funnits en enda Augustin Thierry? Hvarföre har ingen Alexander von Humboldt uppstått, för att stödd på dessa arbeten af en förvånande flit skriva en historiens Kosmos».

»Men också, man bör våga uttala det, huru mycket barnsligheter finnes icke i en lärdom, som icke vet att begränsa sig! Hvilka fåvitska

40

50

¹ Macaulays utmärktaste arbete har nyligen varit i detta blad omtaldt. Hallam har äfven skrivit en berömd »Englands konstitutionela Historia.» Mackintosh likaså en »Englands Historia», Carlyle en frejdad »Historia öfver Franska revolution.» Alison äfven arbeten rörande samma revolution och Europa vid revolutionstiden.

² v. Müller, hvars förnämsta arbete är »Edsförbundets Historia.»

gissningar och löjliga paradoxer i en historiens filosofi, som tilltror sig kunna framställa en allmänt gällande kommentarie öfver verldshändelserna! T. ex. en lärde, som bättre än någon kände Romerska civilisationens historia och deröfver kunnat skriva en bok, att läsas af hvar man, ansåg denna uppgift för ringa! Den lärde Drumann, det är om honom jag talar, sätter sig hellre ned att taga reda på alla Latinska familjers slägtregister och skall utan tvifvel på detta öfverdrifna företag slösa en nit, som han så väl kunnat nyttigare använda. Då för några år tillbaka den utmärkte *Greklands Historia* af Grote utkom i England, yttrade sig en snillrik litteratör i Leipzig vid erinran om allt, hvad den Tyska lärdomen gjort för utredandet af de Grekiska antiqviteterna: »Var det icke oss det tillhörde att skriva Grekiska civilisationens historia? Men nej, vi hade icke tid dertill. Vi måste först grundligen taga reda på Greklands urälsta tid; vi måste bevisa, att Helena var månens gudinna, och att den Achilles, Homerus besjunger, var en flod.»

»Om någon är kallad att gifva Tyskland ersättning för denna lärdom, som icke ledes af konsten, för denna filosofi, som af en förvärd djupsinnighet missbrukas, är det utan tvifvel den man, hvars litterära bild vi här skola teckna. Man skulle illa förstå det originela hos Hr Leopold Ranke, om man icke funne, att han med sin korthet och precision, med sin säkra och nyktra lärdom, med enkelhet och manlighet i sin skriftställaretalang framstår ännu mera inom en litteratur, sådan som den Tyska. Nittonde seklets Tyskland kan utan tvifvel till Europas aktning framhålla äfven andra namn. Schlosser¹, Dahlman, Leo, Luden, äfven Raumer hafva skrivit sidor, som förtjena att läsas; men de äro dock författare af andra ordningen. Ty hvilka partiela förtjenster deras arbeten än må ega, det hela lider ännu af många ofullkomligheter och lakuner. Man kan äfven utan någon djupare kallelse en vacker dag skriva en historie, bygd på goda studier och ganska tillfredsställande, såsom man kan skriva försvarlig vers utan att vara poet. Men Ranke är en helt annan man! Man finner genast, att man här har att göra med en fullt utrustad genius. Väl kan man bland hans arbeten gifva det ena företrädet för det andra, men man kan icke i något af dem misskänna historieförskrifvarens sanna inspiration.»

Detta Taillandier's omdöme kan väl vara något partiskt för Frankrike äfven derföre, att Fransmännen sätta ett så högt värde på språket och stilen, och reflexionernas glans för dem lätt öfverskyler deras ytlighet. Den, som läsit några Franska såkallade psykologiska romaner, har väl funnit, huru vanligt det är, att författaren sluta en skildring af personernas vexlande själstillstånd, af det inflytande yttre omständigheter på dessa utöfva eller tvärtom af handlingar, som ur dem härflyta, med den anmärkning, att just dessa öfvergångar äro allmän lag. Vi hade nyligen ett exempel anfördt, huru äfven Augustin Thierry, förledd af den likhet Franska revolutionen ända till 1848 syntes förete med den Engelska, i sin historia öfver tredje ståndet

¹ Schlossers och Raumers förnämsta arbeten äro förut nämnda. Dahlmann, en af de sju från Göttingen förvisade professorerna, torde vara mest berömd för sin »Danmarks Historia». Leo har skrivit mycket, deribland »Italienska staternas» och »Nederländernas» historia. Luden's förnämsta arbete är en utförlig »Tysklands historia». Af de ofvan anförda har Wilkea skrivit öfver »Korstågen», och Hormayr's skrifter och samlingar angå Tysklands historia.

antog, att den politiska maktens slutliga öfvergång till detta stånd och de båda högre ståndens försmältande med detsamma skulle slutat revolutionen och befästat det konstitutionela systemet – en slutsats, som af nämnda års omstörtning vederlades. Men om också en sådan partiskhet hos Taillandier förefinnes, torde dock hans omdöme om Tyska historieskrifningen vara sannt och träffande. Ty lätt medgifver hvar och en, att man svårligen bland den Tyska historiska litteraturen finner arbeten så på en gång lärrika och intagande, som t. ex. Guizot's, Macaulay's och Geyer's, ja äfven Thiers och Lamartine's, ehuru den sistnämndes opålitlighet i en del detaljer vid läsningen af hans historiska skrifter blandar njutningen med misstroendets obehag.

Men förrän vi tillägga något vidare, böra vi väl kort anföra, hvad Taillandier säger om Ranke's skrifter, såsom de, hvilka ersatt det hittills bristande i Tysklands historiska litteratur.

Ranke's första arbete, utgifvet 1824, var *Geschichte der romanischen u. germanischen Völker von 1494 bis 1534*. Sedan dess har han i sina viktigaste arbeten fortfarande sysselsatt sig med reformations-tidehvarfvat. Så utkom från 1827 till 1836 hans *Fürsten u. Völker von Südeuropa im 16. u. 17:en Jahrhundert*; 1839–1847 *Deutsche Geschichte im Zeitalter der Reformation* och 1852–1854 *Französische Geschichte vornehmlich im 16:en u. 17:en Jahrhundert*.

Den förstnämnda skriften är Förf:s ungdomsarbete, hvari dock redan hela rigtningen af hans författareskap är uttalad. Andra Tyskar, säger Taillandier, ställa de romaniska och tyska folken mot hvarandra i en ständig antagonism. Det är en alldaglig visa. Ranke framställer deremot huru båda gemensamt och i taflan arbetat för samma ändamål. I sitt första större arbete, hvaraf en hufvudsaklig del behandlar påfvedömet's historia under och efter reformationen, söker han visa, huru i sjelfa Italien inom Katolska kyrkan en reformatorisk rörelse fortgick samtidigt med reformationen i Tyskland, Schweiz, Frankrike och England. Det är isynnerhet denna del af arbetet Taillandier lofordar, såsom den, i hvilken Ranke's alla utmärkta egenskaper, djup insigt, skarpsinnighet, ordnande talang, säkert omdöme och framställningskonst, visa sig i sin högsta glans. Den Tyska Reformationshistorien, den hos oss mest kända, är mera fragmentarisk. Taillandier tadlar i densamma Förf:s sträfvande att sammanbinda den egentliga reformationshistorien med den politiska såsom icke fullt lyckadt med det bristande sambandet mellan arbetets första del och de fyra följande, för hvilka Förf. gjorde nya omfattande studier och samlade ett material, som han icke fullt förmått beherrska. Deremot ställer han åter det sistanförda, ännu icke afslutade arbetet högt. Dess hufvudtanke är Frankrikes fortgång till en i Europa icke förut känd absolut monarki, i hvilken arfsrätten äfven utgör regentens rätt till oinskränkt makt. Såsom hufvudfigurer i denna tafla framstå Frans I, Catharina af Medicis, Henrik IV och Richelieu, Ludvig XIV och hans tid återstår ännu att skildra.

Såsom alla utmärkta historici har äfven Ranke anställt egna flitiga forskningar. Arkiverna i Frankfurt och Tysklands hufvudstäder, i Venedig och Rom, i Brüssel och Paris har han genomletat och öfverallt bragt en mängd okända dokumenter i dagen. Han är derföre ny icke blott i sammanställningar, åsigter och reflexioner utan äfven i data. Hans forskningar i Italiens arkiver och sysselsättningen med den Italienska litteraturen hafva gifvit honom anledning till tre mindre arbeten: om »Konspirationen i Venedig 1618,» om »Don Carlos» och

»Italienska Poesins historia,» af hvilka Taillandier anser isynnerhet den första för ett mästarstycke af historisk undersökning. Ett mindre arbete af Ranke är ännu »Serviska Revolution», utkom 1844. Och slutligen har han ex officio såsom Preussisk rikshistoriograf skrivit *Neun Bücher Preussischer Geschichte*, tryckt 1847–1848, ett arbete, hvars ämne icke förmått inspirera honom, och hvars utförande derföre stadnat under, hvad man af hans stora talang kunnat vänta.

Beklagligen finnes intet af Ranke's arbeten öfversatt till Svenskan.

Reformationstiden är en tid af stort intresse. Under den lades grunden till hela den nyare historien. Med den börjar sammansmältningen af de elementer, som ligga till grund för den nyare tidens anda, af kristendomen, sådan den utbildat sig hos de invandrade folken och af den antika bildningen. Rankes arbeten omfatta nu 16:e och 17:e århundradena; Schlosser's Adertonde århundrades historia är ett, ehuru något ensidigt och icke konstnärligt verk, likväl lärorikt och läsbart. Det finnes på Svenska öfversatt. På Svenska hafva vi vidare ett förtjenstfullt sammandrag af Thiers Franska revolutionshistorien. Hans Kejsaredömet's historia är äfven till Svenskan öfversatt. Detta sammantaget utgör en kurs i nyare historien, som hos oss redan kan anses gränsa till lärdom; och den, som i sitt bibliotek eger dessa skrifter, besitter i dem en läsning att fylla lediga stunder, hvilken under ett tiotal år icke skall hinna blifva för gammal. Ty sådana arbeten kan man med glädje läsa och partielt åter omläsa dussintal gånger.

Huru populär i andra mera bildade länder historisk läsning kan blifva, derpå hafva vi nyligen sett ett exempel anföras. Man har i Englands städer genom subskription och sammanskott bildat fribiblioteker för den arbetande klassen. Äfven i Manchester finnes ett sådant. På ett år utlånades från detta bibliotek öfver 70 tusen böcker och något flera lästes af besökande på stället. De lånande bestodo till 9/10 delar af små kramhandlande, kontorister och bodbetjening samt fabriksarbetare, manliga och qvinliga. Bland de mest lästa böcker voro »Napoleons leverne,» som på året utlånades till flera än tvåhundra läsare, och Macaulay's historia! Walter Scott's romaner och bland dem främst »Kenilworth» voro mycket anlitade. Äfven nämnes »Tusen och en natt» bland de mest lästa böckerna.

När tror väl läsaren den tid skall komma, då dylika skrifter läsas af arbetsklassen i Finland? Vi föreställa oss, att mängden, som räknar sig till de bildade, borde känna en viss förlägenhet vid tanken på ifrågasvarande bodbetjenter och fabriksarbetare i England.

Det är visst sannt, att läsning icke ensamt utgör bildningen. Definierar man bildning såsom deltagande för mensklighetens högre allmänna intressen och förmåga att för dem verka – och vi hafva icke funnit någon annan lämpligare definition –, så kunna båda förvärfas utan mycken läsning, nemligen genom goda exempel för ögonen och starka driffjedrar till ett verksamt uppträdande i lifvet. Man ser derföre i upprörda tider individer framstå, hvilka på kort tid göra sin bildningskurs i lifvets skola. Men dessa tider äro undantag likasom de lifvande goda exemplen. I hvardagslifvet får menniskan vanligare arbeta att höja sig öfver, än att höja sig till sin omgifning. Och under sådana förhållanden är läsning det hufvudsakligaste medlet till själfbildning. Skolan verkar föga för bildningen, om den icke meddelar hög och förmåga till läsning. Och då den tyvärr sällan detta förmår, är det så mycket mera hvarje familjefaders pligt att bereda de sina tillfälle till bildande läsning och att föranleda dem till dess begagnande. Men af all läsning, egnad för den icke vetenskapligt bildade, har den historiska

ingen annan vederlike än poesin. Populära framställningar i naturvetenskap, all läsning, som kan meddela kunskap om naturens företeelser, är utan tvifvel bildande. Ty en menniska, som här af intet känner, vandrar fram i Guds sköna natur såsom oxen, urskiljande endast, hvad som duger till mats. Vetandet om naturen verkar såsom sysselsättning förädlande, men dess egentligen bildande inflytande börjar först, der tanken från naturbetraktelsen vänder sig till människan sjelf – med tanken på individens och äfven släktets ringhet i naturen och verldsaltet, jemte medvetandet att dock menniskoanden är öfver all denna omätlighet upphöjd. Men sin förklaring får detta medvetande ur historien, ur kunskapen om menniskoandens egen verld, om hvad han skapat och huru han blifvit, hvad han är. Det egentliga i denna kunskap är icke vetandet om staters uppkomst och fall, om folkstammars uppträdande och försvinnande, om religioner, lagar, institutioner, seder och litteraturer som varit och äro, icke heller insigten om förhållandet och sammanhanget mellan det föregående och efterföljande, mellan det förflutna öfverhufvud och det närvarande; utan att man genom denna kunskap må lära fatta, hvad som utgör människosläktets närvarande vetande och viljande, lära begripa menniskoandens närvarande lif.

Man bör tänka sig detta så, att hvarje människas själ i hvarje ögonblick af hennes lif är stadd i ständig vexling från föreställning till föreställning, från känsla till känsla, från håg till håg. I denna rörlighet består individens andliga lif. Föreställer man sig nu detta andens lif hos hela människosläktet, så innefattar det, hvad menskligheten verkligen är, och hvartill släktets lif genom årtusenden fört henne. En stat är intet yttre föremål; en lag är icke den skrift, som sprider kunskapen om densamma; en vetenskap, en litteratur är icke sjelfva böckerna. Hvad man benämner med dessa namn, stat, lag, vetenskap, litteratur – det är allt endast människornas känslor, håg och tankar, det är samma andens lif, om hvilket vi tala.

Ville man nu föreställa sig, att någon kunde känna dessa tusental millioners, som bebo vår jord, andliga lif i ett nu, eller för en dag, eller för år, så skulle dock en sådan varelse om menniskoanden känna föga eller intet. Hon skulle då för sitt medvetande hafva en lika förvirrad massa af menskliga sträfvanden, som den skulle hafva ett oredigt virrvarr af föremål för sitt öga, hvilken på en gång skulle kunna öfverskåda och genomskåda hela det synliga universum. Om naturen har människan något begrepp, endast då hon fattar naturens allmänna ordning, naturlagarne. Så äfven med menniskoanden. Hon måste känna den allmänna ordningen, lagarne för andens lif, för att veta, hvad menniskoanden och människosläktet är. Men mellan båda dessa slags lagar är åtskilnaden stor. Naturlagarne äro oföränderligt desamma. Deras karakter är tvång, naturnödvändighet. Menniskoandens lag är deremot frihet. Naturens företeelser äro ständigt desamma. Andens skapelser äro ständigt nya. Människosläktet och menniskoandens lif är icke i dag, hvad det var i går. Det är nu det förnuftiga sammanhanget i denna vexling, som skall begripas; och det är historien, som förer oss till dess begripande. Ty hvad menniskoanden i det närvarande är, det har historien gjort honom till.

Det behöfver icke tilläggas, att den historiska läsningen, om den sker med hänsyn till detta begripande, mera än någon annan lektyr måste leda till deltagande för mensklighetens högre, andliga intressen. Och såsom individen, när han saknar väckande exempel, har ett större

behof af litterär väckelse; så behöfves denna också synnerligast av de folk, hvilka äro från deltagande i de verldshistoriska tilldragelserna uteslutna.

J. V. S.

22 MEDELHAFVETS FYSISKA GEOGRAFI.

Litteraturblad n:o 7 och 8, juli och augusti 1855

10

I.

Vi tro väl icke, att våra läsare önska sig framför annat kännedom om Medelhafvets fysiska geografi. Men den författare, af hvilken vi låna afhandlingen har ett så snillrikt framställningssätt, och hans uppsats är i följd deraf så rik på vetande i fysisk geografi öfverhufvud, att hvarje läsare, den lärde som den olärde, borde vid läsningen af densamma finna sig både road och uppbygd.

Författaren, om hvilken vi tala, är samma M. *Babinet*, hvars utmärkta i N:o 5 af denna årgång öfversatta uppsats »om jordens vattning,» vi hoppas läsaren med synnerligt nöje genomgått. Här ifrågavarande artikel af samma författare läses i första December-Häftet af *Revue des deux Mondes* 1854. Anledning till densamma har *Babinet* tagit af ett samma år utkommet arbete:

20

The Mediterranean, a Memoir physical historical and nautical by near-admiral William Henry Smyth. London.

Babinet påminner först om den stora betydelse, Medelhafvet och dess kringliggande länder haft för mensklige kulturen. Ända till upptäckten af Amerika och vägen till Ostindien kring Goda Hoppsudden utgjorde i sjelfva verket detta haf det egentlige verldshafvet, och länderna kring detsamma nära nog hela jorden. Ända till denna tid aflägsnar sig också historien föga från Medelhafvets stränder, och dess flesta blad äro egnade åt Egyptiernas, Feniciernas, Judarnes, Grekernas, Karthaginiensernas, Romarensas, Arabernas, det nya Roms, Genuas och Venedigs, Spaniens och Frankrikes öden och bedrifter. Mensklighetens kulturhistoria är i sjelfva verket fästad vid dessa namn ännu femtonhundra år af vår tideräkning, så att äfven Englands och Tysklands inflytande på dess gång ända dittills var jemförelsevis ringa; och det är först på de tre senast förflutna århundradena, dessa länder och norra Europa för densamma fått en högre betydelse. Hvarje punkt på Medelhafvets stränder företer derföre något historiskt namn, vid hvilket minnet af skickelser, betydelsefulla för mensklige kulturen, är fästadt. Ännu i denna dag har intet annat haf trängt Medelhafvet från denna dess främsta plats i historien. Först när, säger *Babinet*, engång Amerika räknar 250 millioner invånare, uppbarande en ny civilisation, grundad på den Europeiska, skall Atlantiska hafvet såsom förbindande gamla och nya verlden intaga Medelhafvets plats.

30

40

För det andra öfvergår *Babinet* till en kort öfversigt af innehållet i W. H. Smyth's skrift. Af hans framställning synes, att skriften både i vetenskapligt och i praktiskt hänseende är af stort värde, hvarföre vi på densamma fästa praktiska sjömans uppmärksamhet, så mycket hellre som vi sällan torde komma i tillfälle att rekomendera någon särskildt för dem bildande läsning. Vi tillägga blott, att skriftens författare, förut berömligen känd såsom captain Smyth, en längre tid varit på Medelhafvet sysselsatt med bestämmandet af särskilda punkters geografiska läge, och att en afdelning af hans arbete helt och hållet sysselsätter sig

50